

# Dijete u pučkoj medicini Istre

---

Škrobonja, Ante; Krpan, Karmen; Pahor, Đana; Perić, Davorka

Source / Izvornik: **Acta Facultatis Medicae Fluminensis, 1990, 15, 75 - 82**

**Journal article, Published version**

**Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:000718>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Medicine - FMRI Repository](#)



## DIJETE U PUČKOJ MEDICINI ISTRE

ANTE ŠKROBONJA<sup>1</sup>, KARMEN KRPAN<sup>1</sup>, ĐANA PAHOR<sup>2</sup>, DAVORKA PERIĆ<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Katedra za povijest medicine  
Medicinski fakultet  
51000 Rijeka

<sup>2</sup> Dom zdravlja  
51410 Opatija

<sup>3</sup> Medicinski centar  
52000 Pula

Izvorni znanstveni članak

**Cljučne riječi:** dijete, etnomedicina, Istra

**Primljeno:** 1990-05-24

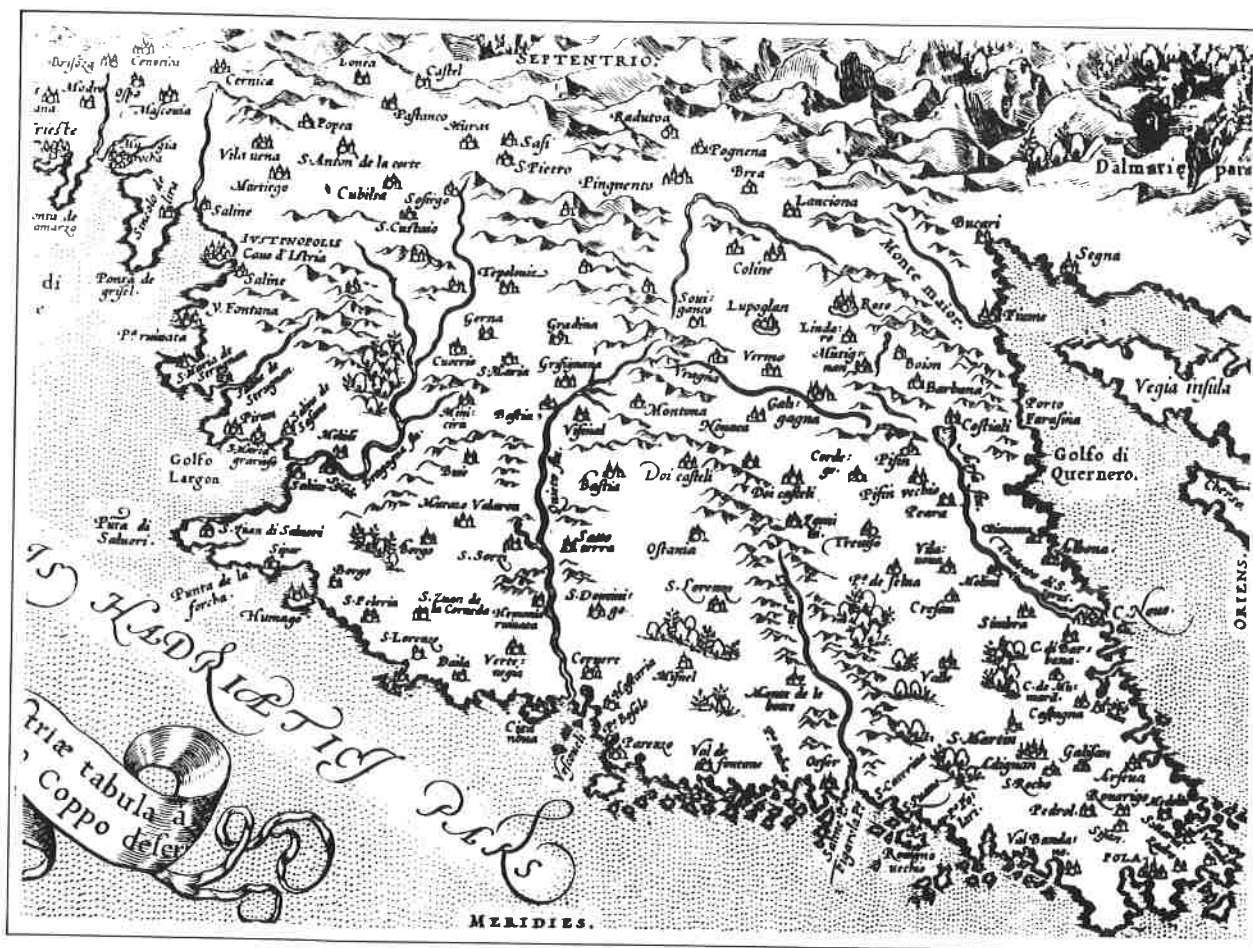
**SAŽETAK** *Obradeni su pojedini elementi iz etnomedicine Istre vezani uz dijete. Prikazani su običaji uz trudnoću, porođaj i babinje, uz liječenje bolesna djeteta i mjere za zaštitu zdravlja. U tumačenjima običaja, empirijski i racionalni elementi odvajaju se od magijskih i spekulativnih poput čaranja, gatanja, molitvi, zaklinjanja i sl. Zanimljivo je štovanje kršćanskih svetaca zaštitnika od pojedinih bolesti što su bile najčešće i najopasnije u tradicionalnome morbiditetu i visokome mortalitetu djece. Rad je zasnovan na opsežnoj literaturi iz povijesti Istre, njene etnografije i etnomedicine, a nastavljen je vlastitim istraživanjem u južnom dijelu Istre (Premantura) i u sjevernom (Kastavština). Korištena je metoda razgovora pretežno sa starijim mještanima, a dio podataka dobiven je iz župnih arhiva. Osebujan izvor podataka je starije crkveno slikarstvo. Na pojedinim freskama osobito domaćih autora, uočavaju se detalji svakidanjeg autohtona življenja lišeni stranih utjecaja. Nasuprot tome, u djelima pojedinih akademski obrazovanih slikara prisutni su detalji što potječu iz naprednije evropske urbane kulture. Trudnoća je jedan od najglavnijih preokupacija u životu žene. Poradi sretna okončanja trudnoće, žena posize za najrazličitijim metodama, često magijskim i nesuvislim. Plaši se uroka i smrti čeda. Primjerice, trudna žena izbjegava noćne izlaske, križanja, ne smije preskočiti konopac ili lanac, ne uskraćuje joj se jelo koje posebno zaželi. Prilikom porođaja pomažu za to posebno obučene žene, izgovaraju se molitve, a ako je porođaj težak, pozivaju se muškarci da pomognu svojom snagom. Odnos prema novorođenčetu posebno je pažljiv. Obvezno je kupanje i zamatanje u iskuhane pelene. Rodilja najčešće ne izlazi iz kuće 40 dana nakon porođaja i pošteđena je mnogih obveza. Bolesno dijete uglavnom liječi majka koristeći velik broj pretežno biljnih pripravaka. Uz to, poznate su razne molitve i čaranja što ih izvode određene žene. Posebnu simpatiju zavrijeđuju mnogobrojne uzrečice, pjesmice i uspavanke kojima se djetetu želi zdravlje. Mada su mnogi od tih običaja vremenom zastarjeli i zaboravljeni pa se praktički više ni ne primjenjuju, o njima ipak valja voditi računa kao o nemimolaznu dijelu kulturne baštine.*

### UVOD

Etnomedicina jugoslavenskih krajeva pobuđuje zanimanje brojnih znanstvenika: medicinara, etnologa, historičara, sociologa. Spletom povijesnih okolnosti na tim područjima isprepliću se utjecaji raznih kultura. Sve to odražava se i u etnomedicini. Od svih jugoslavenskih pokrajina Istra

je zbog mnogočega posebna. Na geografski relativno malom prostoru danas nailazimo na ilirsko-rimske, keltske, germanske i slavenske tragove.

Cilj ovog istraživanja bio je da makar djelimice prikazemo odnos prema djetetu u pučkoj medicini Istre. Prikazat ćemo običaje vezane uz trudnoću, porođaj i babinje, zatim liječenje bolesna djeteta i preventivne mjere zaštite dječjeg zdravlja.



Slika 1 Petro Coppo – Histriae tabula. Antwerpiae 1584.

Rad je dio znanstvenog projekta izučavanja etnomedicine Istre i Hrvatskog primorja pokrenutog na Katedri za povijest medicine Medicinskog fakulteta Sveučilišta »Vladimir Bakarić« u Rijeci, i nastavlja se na nekoliko ranije objavljenih radova sa sličnom tematikom.<sup>1,2,3</sup>

#### METODE RADA

U pripremi za ovo istraživanje proučili smo objavljene radove pojedinih autora koji su ranije obrađivali povijest Istre,<sup>4,5,6,7</sup> njenu etnografiju<sup>8,9,10,11</sup> i etnomedicinu,<sup>12,13</sup> i osobito zdravstvene prilike. Istraživanje je započelo godine 1986. u južnom dijelu Istre oko Premanture i nastavljeno je u sjevernom dijelu oko Kastva. Najviše podataka prikupljeno je kroz razgovore sa starijim mještanima i pojedincima koji se amaterski bave etnografijom. Dragocjene podatke dobili smo od svećenika koji dobro poznaju mjesne običaje i prošlost. Osebujan izvor podataka je starije crkveno slikarstvo. U prvom redu to su nadaleko čuvene istarske freske koje su dosad prikazane u mnogobrojnim znanstvenim publikacijama.<sup>14,15,16</sup> Na mnogim freskama osobito domaćih autora, uočavaju se detalji svakidanjeg autohtona življenja lišeni tuđih utjecaja. Zbog toga jasno je da su i medikohistoričari na njima uočili zanimljive elemente.<sup>17,18,19,20</sup> Nasuprot tome, u djelima pojedinih akademski obrazovanih slikara prisutni su detalji što proistječu iz naprednije evropske urbane kulture.<sup>21</sup>

#### OBİČAJI UZ TRUDNOĆU, POROĐAJ I BABINJE

Trudnoća je jedna od najglavnijih preokupacija u životu žene. Rodenje djeteta, novog člana obitelji oduvijek je u narodu bio izuzetan događaj, pa su mnogi običaji vezani već uz razdoblje trudnoće. Da bi se trudnoća sretno dokončala, trudnica i njena okolina posizu za najrazličitijim metodama. Mnoge od njih plod su iskustva i imaju racionalno opravdanje. Međutim, mnogo je više nesuvislih magijskih postupaka što su odraz nemoći i straha neobrazovana čovjeka koji vođen instinktom samoodržanja posize za svim što bi mu moglo pomoći u preživljavanju.

Evo nekoliko primjera sakupljenih pretežno u sjevernoj Istri, ili zabilježenih u starijoj etnografskoj literaturi.<sup>8,9,11</sup>

Noseća žena nastoji ne izlaziti iz kuće u sumrak, a osobito izbjegava prelaziti preko križanja. Prema vjerovanju, u to vrijeme štrige mogu imati na križanju svoje sijelo, pa bi mogle naškoditi trudnici. Žena ne smije gledati u dalj jer će izgubiti mlijeko. Ako joj se na putu nađe konopac ili lanac, ne smije ga prekoračiti, već mora stati na njega jer u protivnom imat će težak porođaj. Kad netko očisti motiku kamenom, ne smije ga baciti na put jer će trudna žena, ako ga preskoči, umrijeti. Nosećoj ženi mora se ponuditi sve što se u kući jede jer ako bi što poželjela i pritom se taknula negdje po tijelu (primjerice po licu), dijete bi imalo madež na tome mjestu. Ako se dogodi da netko nešto ne može jesti ili piti, prema kazivanju uzrok je u tome što je majka u vrijeme trudnoće bila u kući u kojoj je tu hranu netko

brzo pojeo nakon njena dolaska, stoga dijete ne podnosi tu hranu. Vjeruje se da je može jesti tek nakon što umre čovjek koji je tako jeo.

Ako se rodilja teško porađa ili ne može roditi, pozove se kakav stariji neženja da puca iz »pištrole« preko rodilje kako bi porođaj bio lakši. Ženi se može pomoći i tako da je opašu pojasom kojim je netko otjerao zmiju dok je hvatala žabu.

Nakon što se dijete rodi, na kućnom pragu presijeku kuhano jaje. Vjeruje se da će time dijete biti zaštićeno od štriga (vještica), i da ga neće boljeti glava.

Dijete se nakon rođenja nastojalo čim prije krstiti jer ako bi umrlo prije krštenja, duša mu ne bi otišla u raj; vraćalo bi se kao vukodlak, a na svoje selo navuklo bi pomor blaga, tuču, jetiku (tuberkulozu) i druge oblike Božjega gnjeva. U vrijeme dok je dijete bilo u crkvi na krštenju, njegov otac nikako nije smio stajati ispod kakva krova jer, prema vjerovanju, dijete ne bi naučilo govoriti, a moglo bi se dogoditi da bude gluho.

Nakon što se dijete rodi, babica mora pogledati ima li repić. Ako ima, repić se odmah mora odrezati jer bi u protivnom dijete postalo štriga ili štrigon. Prema pričanju starijih, događalo se nekad da se dijete rodi s »črjenom bareticun«. Kapica bi se zašila djetetu ispod lijevog pazuha i tamo bi zarasla. Vjerovalo se da će takvo dijete biti posebno pametno i da će postati liječnik ili učen čovjek. Rodi li se takvo dijete uljeto, postat će kresnik.

U kastavskom puku, tri tjedna nakon krštenja djeteta bile su »botrinje« (pir). Prema običaju, tad se frigaju (prže) supice (kruh namočen u jaja). Dok frigaju supice, žene govore: »Majko Božja, da nam je znat pot kakovun zvezdun je ovo otroče rojeno.«

Rodilje nisu smjele izlaziti iz kuće četrdeset dana nakon porođaja. Tek nakon toga odlazile su u crkvu na blagoslov. Prema pučkom vjerovanju, tako je postupila i Majka Božja. Budući da je to podudarno s današnjom spoznajom o šestotjednim babinjama, začuđuju i ostaju otvorena pitanja o korijenima i izvorima pučkog poimanja postupaka koji imaju praktičku opravdanost.<sup>1</sup>

## ZAŠTITA ZDRAVLJA I LIJEČENJE BOLESNA DJETETA

Positivan stav prema zdravlju i zaštiti zdravlja tradicionalno je prisutan u pučkom življenju. Najbolji primjer su mnogobrojne poslovice i uzrečice što se neznatno modificirane mogu čuti i danas u svakodnevnom govoru. Tako se, naprimjer, zdravlje uspoređuje sa zlatnikom, ono je najveće dobro na svijetu, a zdrav, mlad i učen čovjek ne može biti siromašan.<sup>11</sup>

Bolest djeteta posebno zaokuplja majku jer majka je tradicionalno ipak najstariji liječnik. Uz nju, u pučkoj medicini iz davnine djeluju osobe koje poznaju određene vještine u liječenju. To su vidari, travari, »babe«, uglavnom neuki ljudi koji su određeno znanje i vještinu stekli najčešće od svojih roditelja i prenijeli ga na svoju djecu.

Puk kaže da je Bog dao likariju, ali dopustio je i slipariju (laž). Primjerice, vrag ili štriga mogu nauditi čovjeku čak ga usmrtniti, stoga za neke bolesti potreban je i Bog i vrag; Boga se zove upomoć molitvama ponajviše s blagoslovima i blagoslivljanjem određenih stvari: tanjnom ili vodom, a vraga se zove upomoć raznim zakletvama i čaranjem.

Za to nekadašnje praznovjerje kriv je bio nestanak škola i liječnika, siromaštvo i nemogućnost plaćanja lijekova, i stari zakorijenjeni običaji koje iz naroda ne mogu iskorijeniti ni škola ni crkva.<sup>2</sup>

U narodnoj terapiji nalazimo mnogobrojna praznovjerja, različite zaklinjačke formule i tajne koje puk neće uvijek ispričati da ne bi izgubio moć protiv pojedinih bolesti. Narod poznaje relativno velik broj bolesti i za njih ima svoje nazive. Dok mnogi nazivi odgovaraju suvremenu poimanju, pojedini označavaju tek simptom ili sindrom.

Navest ćemo pojedine, u narodu najčešće poznate dječje bolesti i spomenuti njihovo liječenje ili prevenciju.<sup>2</sup>

### Bolest sv. Blaža

Na dan sv. Blaža (3. veljače) puk odlazi u crkvu da se pomoli protiv bolesti grla. Odrasli vode sa sobom i bolesnu djecu. U crkvi svećenik svakom bolesnom djetetu stavi ispred vrata dvije svijeće svezane ukriz i to poprati kratkom molitvom. Pritom, svećenik maže oboljelo grlo blagoslovljenim uljem. Za bolesti grla narod kuha sljez i tim uvarkom ispire se grlo, a oko grla ovija se kuhana trava s prženom lukovicom. Drugi pak zbog tog oboljenja pozovu zaklinjaču koja donese čisto ulje blagoslovljeno na dan sv. Blaža. Zaklinjača stane bolesniku ponad glave i maže mu grlo sa dva prsta, govoreći: »Preblaženi sv. Blaž koji je imao devet sestara, od devet došlo ih osam, od osam sedam itd. (dok ne nabroji od jedne do nijedne); kako su se razbježale sestre sv. Blaža, da bi se razbježala ova bolest ovog tijela.« Pritom valja pripaziti da se uljem ne dotaknu vlasi ili rublje bolesnika jer tada molitva ne bi vrijedila. Nakon toga zaklinjača mora oprati prste u čistoj vodi i obrisati ih čistim platnom.

### Crvi, tarme, gliste

Prema vjerovanju naroda, tu bolest uzrokuje muha koja čovjeku ili životinji nasadi jajašca na ranu, pa se u djetetu zalegu tarme (gliste). Terapija je isključivo magijska, a sastoji se u tome da se djetetu iščupaju tri vlasi sa zatiljka, potom oko veriga na ognjištu premeću se iz desne u lijevu ruku, i govori se: »Koliko u tih verigah (kadenah) loja, toliko u tom tijelu crva!« Potom se te tri vlasi stave u rupu u zidu koja se začepi, izmoli se pet očenaša, zdravomarija i slava u čast sv. Serafinu koji je »patron od crvi«.

### Fras

Fras je dječja bolest koju prema vjerovanju prepoznaje jedino majka djeteta. Kažu da je najbolji lijek protiv te bolesti sok spravljen od tri glavice mažurane.

### Griža, dijareja

Griža je teška bolest (kad ljudi kunu, kažu »da bi te griža spopala«). U narodu griža se liječi tako da se stuče bjelanjak, njime se namaže konac od konoplje i omota se bolesniku oko trbuha. Drugi način liječenja je molitva sv. Blažu: »Po odvitanju sv. Blaža da bi sva bolest od nijedne došla na niš i to zlo došlo od niš na niš.« Potom izmoli se pet očenaša, zdravomarija i slava u čast sv. Blažu.

### Kašalj

Protiv kašlja kuha se sljez i pelin i taj uvarak pije se natašte svakog jutra. Također, kuha se slanina u mlijeku osobito ako dijete ima suhi kašalj ili jetiku (tuberkulozu).



Slika 2 Rođenje sv. Nikole, 14. st., Rakoto, Crkva sv. Nikole

#### Upala pluća, mal di petto

Protiv upale pluća obično se na bolno mjesto stavlja »takamak« od blagoslovljena tamjana, sapuna i bjelanjka.

#### Mal de lupu

Ta bolest zove se još trakavica ojađelica. Puk kaže da dijete koje ima tu bolest jede previše, i govore da je u djetetu duga gujna (trakavica). Ta bolest liječi se ricinušovim uljem pomiješanim s korom određenih stabala.

Vesela joj majka bila,  
koja je hčer porodila,  
da bi je odgojila,  
da bi je oženila.  
Da bi ona ponosila,  
porodila sinka,  
popa redovnika.

(. . .)

Živo, živo za kolač,  
ki za plene, ki za faše,  
dajte, dajte za budućeg  
malog našeg otroka.

Neki od stihova koji se pjevaju na svadbi sa željom za skorim potomstvom (J. Mikac, Istarska Škrinjica)

#### Groznica, febra, tresavica

Groznica je bolest što se najčešće javlja uz more, na močvarnim mjestima iz kojih, prema vjerovanju naroda, zbog vrućine izlaze otrovne pare i truju čovječju krv. Čovjek koji dobije groznicu izgubi tek, ne može spavati, šumi mu u ušima, kaže se da u tijelu ima mrzlicu od koje nastaje velika vrućina, pa velika ognjica, potom tijelo mu



Slika 3 Moreschi, 17. st., Rođenje Bogorodice, detalj, kupanje, topla voda, čiste pelene. Kapela sv. Marije od Karme, Labin.

požuti i omlohavi. U Istri osim malarije uzrok tom oboljenju bila je nečistoća u kući i gnoj ispred kuće. Najstrašniju groznicu puk naziva *febra malina*. Ta groznica veoma je slična žutoj groznici, strašnoj zaraznoj bolesti što je popraćena bljuvanjem krvi i žuticom. Puk kaže da ima 77 vrsta groznice, a najpoznatije su popuštajuća groznica što se pojavljuje svakog trećeg dana, malarična groznica koju puk naziva *febra malina*, ognjica, vrućnica, mrzlica, tresavica ili drhtavica itd. Protiv groznice puk se liječi vinom i kininom, poneki piju zrnje broskve u vodi, a poneki ubace u vodu zrno »kolara« koji žene nose oko vrata, pa ga popiju.

#### Mramor

Kada dijete oboli od te bolesti ima malo krvi i uvijek je ledeno poput mramora, nema snage ni sisati. Protiv te bolesti djetetovo tijelo mažu uljem. Također, na »raketači« izribaju stalagmit koji se može naći u krasu podzemnih jama. Tako se dobiva prah kojim djetetu posipaju noge i ruke.

#### Rahitike, rahitis

Kad oboli od te bolesti dijete ne može stajati. Tu bolest u puku liječe tako da djetetu daju piti ulje bakalara, stavljaju mu noge u vinski drop ili na osunčani pijesak. Uz to, blagoslivljaju ga i naruče misu u čast sv. Škerjanu.



Slika 4 Bogorodica s djetetom, približno 1471. Žminj, Crkva sv. Trojstva.



Slika 5 Ivan iz Kastva i suradnici, približno 1490. Eva, detalj.



Slika 6 Vincent iz Kastva, 1474. Ples mrtvaca, detalj s djetetom. Beram, Crkva sv. Marije na Škrilinah.

#### Bolest sv. Valentina

To je ustvari padavica, epilepsija. Predanje kaže da je ta bolest veoma raširena u Istri zbog klimatskih prilika i zbog uživanja neumjerenih količina alkohola. Prenosi se s koljena na koljeno i nema joj lijeka. U puku liječi se ta bolest kornjačjom juhom ili uvarkom od korijenja iz sjenokoše što se daje bolesniku da pije. Bolest sv. Valentina liječi se tako da bolesnik ode na grob zadnjeg umrlog, prevali se preko groba triputa, govoreći: »Uime Isusa, Marije i sv. Valentina, tilu tome nema ništa nauditi nijedna sliparija. Hvaljen budi Isus i Marija.« Nekad se liječilo to oboljenje i tako da bi se bolesnik o ponoći dogola svukao i oprčao triputa oko lokve, govoreći: »Sveta voda jordan-ska, kako si krstila sv. Ivana i Spasitelja, tako da bi i mene izliječila od ove bolesti.« Tu bolest inače zovu i Božja bol.

#### Ugriz zmije

Ako čovjeka ugrize zmija, u Istri ima tzv. kačjeg otrova (*Agrimonia eupatoria*). Ugrizeni pojede nekoliko listova te biljke, njenim lišćem otare mjesto ugriza, i tim lišćem obloži ranu. Nakon toga bolesniku, navodno, izlazi iz usta zelena slina i nakon 48 sati posve je zdrav. Stari ljudi

govore da zmija ne može naškoditi onome tko uza se ima kamen sv. Gaudencija iz Osora na otoku Cresu jer je cijeli otok blagoslovljen protiv ugriza zmije.

Za ugriz zmije ili za druge bolesti za koje nisu znali lijek, ljudi bi pozivali upomoć sv. Liberata da ih »delibera« tj. oslobodi od bolesti, i u njegovu čast naručili bi misu. Neki su pozivali i »načinjaču« koja bi sa sobom donijela dio konopca crkvenog zvona, odrezanog na Veliki petak, potom bi uzela tri kamena i bacila ih preko rane, moleći sv. Liberata. Ali, u puku od ugriza zmije ne liječe jedino pomoću Božjom i božjih svetaca; znaju i proklinjati i dozivati vruga. Tako uzmu tri kamena s triju različitih križanja; dvaputa bace ih preko glave, a treći put preko ugrizena mjesta, govoreći: »Vrag vruga uija, vragu niš ne bude, vrag vruga izličija!«

#### *Živice, skrofulosa*

Bolest se manifestira pojavom čireva u području vrata, upalom očiju, a može doći i do smrtnog ishoda. U puku ta bolest liječi se tako da se kuha vosak s bijelim vinom i time se mažu čirevi. Puk misli da su živice crvi u mesu koji osuše bolesnika. Pripravljaju i prah na sljedeći način: jedan dio puščanog praha pomiješaju s prahom od slanica. Potom uzmu pseću kost koju spale na ugljenu, sve to smiješaju i time mažu čireve na vratu.

U pučkom liječenju posebno vrijedna pozornosti je fitoterapija. Okružen biljnim svijetom čovjek je u svom razvitku oduvijek ovisio o bilju. Instinktom i kasnije iskustvom, čovjek je biljni svijet sve bolje upoznao i koristio.

Samoniklo bilje poznaju uglavnom samouki ljudi iz puka, a pojedina znanja stečena su i usmenom predajom. U puku te ljude nazivaju travarima i njima se obraćaju kad im suvremena medicina nije dostupna ili ne ispuni njihova očekivanja.

Na području Istre ljekovito bilje raste u blizini sela, uz seoske putove, u dvorištima kuća itd. i uglavnom poznato je u čitavu primorsko-istarskom kraju. Navest ćemo ih prema nazivima koji se rabe u dijalektu: ljubica (*Viola odorata*), kopriva (*Urtica dioica*), kadulj (*Salvia officinalis*), troskot (*Polixgonum aviculares*), sliz (*Althaea officinalis*), pelin (*Artemisia absinthium*), šipak (*Rosa canini*), čičak (*Arctium lappa*), neven (*Callendula officinalis*), rusomača (*Capsella bursa-pastoris*), đurđica (*Convallaria majalis*), glog (*Crataegus oxyacantha*), koromač (*Foeniculum vulgare*), javor (*Laurus nobilis*), lavanda (*Lavandula officinalis*), kamamila (*Matricaria chamomila*), menta (*Mentha piperita*), ružmarin (*Rosmarinus officinalis*), lipa (*Tilia grandifolia*) itd.<sup>5</sup> Kao lijek, posebno mjesto u Istri ima ulika (maslina, *Olea europea*). Maslinovo ulje koristi se u najrazličitije svrhe. Redovito su ga davali bolesnicima, a rodiljama 15 dana nakon porođaja žlicu na dan. U pojedinim selima rodilju i novorođenče masirali su maslinovim uljem po leđima i trbuhu. To možemo prihvatiti, ali u potpunosti je nesuvislo mazati djetetu pete poradi zaštite od more. Maslinovo ulje koristilo se racionalno za vanjske povrede, uganuća, isteguća, za opekline.

Nasuprot empirijskom liječenju, tradicionalno je prisutno magijsko liječenje, i to čaranje, vraćanje, »razgovara-



Slika 7 Crkva sv. Marije u Gračišću u čije su sljubnice među kamenim blokovima nerotkinje zabijale zavjetne čavle



Slika 8. Halubajski zvončari – nekad zaštitnici od zlih duhova, danas etnografska reminiscencija

nje za bolest« i sl.<sup>3</sup> To izvode razni štrologi (čarobnjaci) i »babe zaklinjače«. Oni svojim molitvama i obredima nastoje udobrovoljiti zle sile koje su izazvale bolest, ili pozivaju upomoć dobre sile. Personifikacije zlih su štrige, štrigoni i fudlaki (zle žene i zli muškarci koji od rođenja nanose zlo); posebno opasni su fudlaki (vukodlaci) koji se noću pretvaraju u crnoga psa. Mora je djevojka koja noću siše krv mladem svijetu na prsima, a djeci na peti. Zaštita je mali kamen probušen u sredini što se nosi obješen o vrat. Ponekad djetetu zavežu krpicu s kokošjim izmetom oko pete, a ima i drugih metoda »zaštite«. <sup>8</sup> Za razliku od fudlaka, vile ili božje žene rade dobra djela. Djeci je posebno drag Malik. Tako se zove »aš je kot jedan mali od pet-šest let«. Na glavi nosi crvenu kapicu, a djeca mu pjevaju prigodne pjesmice jer vjeruju da Malik čuva zakopane novce, i da bi im mogao pomoći u nevolji. <sup>9</sup>

Morbiditetu i mortalitetu koji su u djece tradicionalno bili visoki pridonosile su zarazne bolesti koje su se javljale epidemijski. U nemogućnosti da im se efikasno suprotstavi, puk se obraćao kršćanskim svecima za koje je vjerovao da imaju moć zaštite. Dokaz tome su mnogobrojni titulari i sakralne građevine, mise, oratoriji, ophodi i hodočašća koja su sačuvana i danas. <sup>19</sup>

Za grlobolju obraća se sv. Blažu, za rahitis sv. Škerijanu; sv. Lucija štiti od očnih bolesti, sv. Juraj štiti od zmijskog ugriza, sv. Lovre pomaže prilikom groznice, a sv. Apolonija prilikom zubobolje; sv. Ana i sv. Brigita pomoć-

nice su prilikom porođaja. Njihovi dani posebni su blagdani. Na osnovi navedenog, s velikom vjerojatnošću možemo zaključiti da su u tradicionalnoj patologiji uza zarazne bolesti, primjerice kugu, groznicu i grlobolje, uz bolesti očiju i zubi, značajno mjesto zauzimala deficitarne bolesti poput rahitisa. Napose česte bile su bolesti u žena, osobito u roditelja.

#### ZAKLJUČAK

Valja podsjetiti da je etnomedicina kao autohtona tvorevina puka odraz življenja na određenom području kroz dugo razdoblje. Koliko je narod imao stvarne koristi od etnomedicine teško je reći. Dok jedni etnomedicini odriču svaku vrijednost, drugi u njoj slojevitosti nalaze nove inspiracije. Vrijednost empirijskog dijela nepovredljiva je, to se svakodnevno potvrđuje sve brojnijim rehabilitacijama fitoterapijskih i fizikalnih postupaka. Magijski dio narodne medicine postupno se povlači iz praktična života, ali tragovi će zasigurno još dugo ostati u sjećanju starijih ljudi. Službena medicina pobijedila je mnoge bolesti, i što je najvažnije, postala je dostupna pučanstvu. Put do današnjeg stupnja razvitka medicine nije bio ni lak ni kratak. Kolikogod nam se danas čine romantičnim priče o štrigama, štrigonima, morama, svecima zaštitnicima, maslini ili lipi, i o tome moramo voditi računa kao nedjeljivoj cjelini autohtona življenja Istrana kroza stoljeća.



LITERATURA

1. *Pahor D.* Pučka medicina Kastavštine. Rijeka: Medicinski fakultet 1986:51. Diplomski rad.
2. *Perić D.* Elementi pučke medicine južne Istre. Rijeka: Medicinski fakultet 1986:40. Diplomski rad.
3. *Škrobonja A, Perić D.* Tradicionalna vjerovanja u pučkoj medicini južne Istre. *Medicina* 1987;23:111-4.
4. *Schiavuzzi B.* Le istituzioni sanitarie istriane nei tempi passati. Parenzo: Tipografia di G. Coana 1892.
5. *Rudelić I.* Osvrt na zdravstvo u Istri tijekom stoljeća. *Lijec Nov* 1972;2:8.
6. *Korin N, Horvat M, Korin M, Matejčić M, Vrbanić D.* Iz povijesti zdravstvene kulture Istre i Hrvatskog primorja. *Acta hist med pharm vet* 1968;2:25-34.
7. *Glesinger L.* Zdravstvene prilike u Istri u prošlosti. U: *Krmpotić F*, ur. Zbornik radova 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije. Rijeka: Naučno društvo za historiju zdravstvene kulture 1978:13-24.
8. *Mikac J.* Istarska škrinjica. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske 1977.
9. *Jardas I.* Kastavština. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, Zagreb 1957.
10. *Ptašinski J.* Narodni život u Hrvata i Slovenaca u Istri. Rukopis u JAZU, Zagreb 1920.
11. *Žiža S.* Poslovice i uzrečice iz Istre i kvarnerskih otoka. Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 1949;33:147-63.
12. *Korin N.* Značenje nekih relikata u Istri za povijest medicine. U: *Krmpotić F*. ur. Zbornik radova 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije. Rijeka: Naučno društvo za historiju zdravstvene kulture 1978:25-32.
13. *Makrović M.* Ljudsko zdravstvo na primeru Pregare v Istri. U: *Krmpotić F*. ur. Zbornik 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije. Rijeka: Naučno društvo za historiju zdravstvene kulture 1978;2:7-18.
14. *Karaman Lj.* O srednjovjekovnoj umjetnosti Istre. *Historijski zbornik* II, I-IV, Zagreb 1949.
15. *Perčić I.* Konzervatorski radovi u Istri i Hrvatskom primorju, od 1955-1958. Zbornik zaštite spomenika kulture X, Beograd 1959.
16. *Fučić B.* Istarske freske. Zagreb, Zora 1963.
17. *Tartalja H, Kovačić Đ.* Mrtvački ples kao tema fresaka u Istri. *Saopćenja* 1969;12:39-44.
18. *Korin N, Korin M, Škrobonja A.* Ples mrtvaca s istarskih fresaka. Analiza umjetničkih i medicinskih elemenata. *Acta hist med pharm vet* 1971;11:17-23.
19. *Dorn V.* Zdravstvene teme u ikonografskim motivima starijeg zidnog stvaralaštva Istre. U: *Krmpotić F*. ur. Zbornik radova 26. sastanka Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije. Rijeka: Znanstveno društvo za historiju zdravstvene kulture 1978:57-67.
20. *Černeka-Subić Z.* Freske u srednjovjekovnoj crkvi u Hrastovlju u Sloveniji s elementima zdravstvene kulture. *Acta hist med pharm vet* 1988;28:173-80.
21. *Mohorović L.* L'Opera di Moreschi La Nascita della Madonna del XVII secolo. Documento storico-sanitario sulla conduzione del parto. Atti del XXXII congresso nazionale della Società Italiana della Medicina 1985:161-3.

THE CHILD IN FOLK MEDICINE IN ISTRIA

*Original scientific paper*

**Key words:** child, folk medicine, Istria

**Received:** 1990-05-24

**SUMMARY** Some elements from ethno-medicine of Istria connected with the child are presented in this work. Certain customs during pregnancy, parturition and lying-in are described, as well as the treatment of the sick child and different preventive measures of health care. Empiric and rational elements in the customs are separated from the magic ones, such as sorcery, fortune-telling, prayers of beseeching and the like. It is described how certain Christian saints, patrons of some diseases, were worshipped. The work is based on substantial literature from the history of Istria, its ethnography and ethno-medicine and on personal researches in the Southern part of Istria (Premantura) and in its Northern part (around Kastav). The method of interview was used predominantly with older people. Some frescoes, especially by native authors, show details of everyday indigenous way of living, free of foreign influences. There are details of more progressive European urban cultures in the paintings of some academically educated painters. Pregnancy was one of the most important preoccupations in the life of a woman. Pregnant women elaborated various methods, often magic and disconnected, hoping that pregnancy would be happily finished. The woman was afraid of bewitchments and feared the death of her child. She, for example, avoids crossroads at night; she must not step on a rope or chain. The food which she wishes should not be refused. Specially trained women helped during birth, prayers were spoken, and in difficult cases men were invited to help. The new-born child was treated with great care. Bathing and wrapping into boiled swaddling-clothes was obligatory. Most often, a woman lying in did not go out for 40 days and she was spared a lot of obligations. The sick child, as a rule, was treated by the mother who used an unusually large number of predominately vegetable food preparations. Numerous proverbs, songs and lullabies entreated for the health of the child. Many of these customs became obsolete and forgotten with time. They should be kept in mind as a part of our cultural heritage.